L'educació a l'illa de Menorca: llums, ombres i reptes

Pere Alzina

RESUM

El present treball aporta un conjunt de dades actualitzades amb l'objectiu d'identificar els trets particulars del sistema educatiu de l'illa de Menorca i les seves especificitats. També identifica les possibles causes de la situació actual, una situació globalment positiva, i s'endinsa en la història dels darrers anys, en els quals s'ha consolidat una escola pública potent, basada en la innovació i l'adaptació als nous temps. Identifica també les preocupacions i les línies de futur.

RESUMEN

El presente trabajo aporta un conjunto de datos actualizados con el objetivo de identificar las características particulares del sistema educativo de la isla de Menorca y sus especificidades. También identifica las posibles causas de la situación actual, globalmente positiva, profundizando en la historia de los últimos años, durante los cuales se ha consolidado una escuela pública potente, basada en la innovación y adaptación a los nuevos tiempos. Identifica también las preocupaciones y las líneas de futuro.

INTRODUCCIÓ

El present estudi pretén identificar els trets característics del sistema educatiu de l'illa de Menorca des de dues perspectives: en primer lloc, analitzem els principals indicadors estadístics genèrics i, en segon lloc, aprofundim en un conjunt de característiques qualitatives entre les quals ocupen un lloc ben destacat els processos d'innovació pedagògica, sense els quals seria impossible entendre l'estat de salut del sistema educatiu de l'illa.

La recerca pretén:

- Determinar la situació i les característiques generals del sistema educatiu a l'illa de Menorca.
- Identificar els trets diferencials i les característiques i particularitats de cada municipi.
- Identificar, descriure i interpretar les causes de les particularitats.
- Identificar les línies de treball en un futur immediat a partir de la interpretació de les dades actuals.

L'estudi se centra en els principals indicadors de les etapes d'infantil, primària i secundària i inclou breus referències a l'educació postobligatòria: batxillerat i cicles formatius de grau mitjà i superior.

Les fonts principals provenen de les estadístiques internes de la Delegació Territorial de la Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears a Menorca, actualitzades al mes d'abril de 2004, entre les quals cal destacar:

- L'estadística sobre alumnes immigrants per etapes, municipis i titularitat dels centres del curs 2003-2004.
- Les dades d'escolarització per centres, municipis i titularitat amb indicacions de la places vacants per al curs 2004-2005.
- La matrícula per municipis del curs 2003-2004 actualitzada a 20 d'abril de 2004.

- El full 28 del Document d'Organització de Centres (DOC) del curs passat dels centres de secundària proporcionat pel Servei d'Inspecció Educativa.
- L'estadística de professorat dels centres de Menorca del curs 2003-2004.
- Les estadístiques publicades per l'IBAES per part de la Direcció General de Planificació i Centres de la Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears referides al curs 2001-2002.
- L'estadística de l'ensenyament del curs 2002-2003 publicada per la Direcció General de Planificació i Centres de la Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears.
- L'estadística *Datos y cifras. Curso escolar 2003-04* publicada pel Ministeri d'Educació, Cultura i Esports.
- *L'Estadística de las enseñanzas no universitarias. Series e indicadores 1993-94 a 2002-03. Enseñanzas de Régimen General,* publicació en línia del Ministeri d'Educació i Cultura.
- El *Resumen del Panorama Educativo: indicadores de la OCDE. Edición 2003. Spanish translation.*
- El *Sistema Estatal de indicadores de la educación. Síntesis 2002*. Publicació de l'Institut Nacional de Qualitat i Educació del Ministeri d'Educació i Cultura.
- Estudis diversos sobre la realitat social, cultural, educativa i econòmica realitzats per la Fundació GADESO.
- Estudi sobre la població de Menorca. Anàlisi demogràfica de final del segle XX d'Antoni Fullana patrocinat per l'Observatori Socioambiental de Menorca (OBSAM) i l'Institut Menorquí d'Estudis (IME).

Finalment, analitzem breument la incidència del Moviment de Renovació Pedagògica, de les escoles d'estiu i del debat educatiu als mitjans de comunicació, com a elements singulars de la comunitat educativa de l'illa de Menorca.

En un primer moment exposem les dades generals del sistema educatiu de l'illa de Menorca i, en un segon moment, analitzem i intentem interpretar les característiques diferencials.

DADES ESTADÍSTIQUES GENERALS: UN SISTEMA PÚBLIC CONSOLIDAT

Dos pols d'atracció es reparteixen la població de l'illa (Maó més els municipis des Castell i Sant Lluís, a llevant, i Ciutadella, a ponent); existeixen dos nuclis al centre de l'illa de menor població (Alaior i Ferreries). Aquests quatre eixos distribueixen la població en edat escolar i concentren el major nombre d'infraestructures educatives, inclosos els instituts de secundària a cadascun dels llocs.

La població en edat escolar més la població matriculada en estudis postobligatoris suma 13.232 alumnes. 11.084 cursen estudis obligatoris; només 752 cursen el batxiller, 531 alumnes els cicles formatius de grau mitjà i superior, 531 a l'Escola Oficial d'Idiomes i 222 al Conservatori de Música i Dansa de Maó. Si considerem que el padró del 2003 indica una població total de 81.067 a tota l'illa i la franja d'edat entre quinze i dinou anys inclou 5.755 habitants, el percentatge de persones en estudis postobligatoris és realment preocupant: només el 13,06% de les persones entre quinze i dinou anys cursen el batxillerat i només el 9,22% accedeix a la formació professional reglada.[1]

[1] Dades d'elaboració pròpia aproximada a partir de les informacions del padró d'habitants del 2003 i de l'estudi FULLANA COLL, Fernando (2004). Estudi sobre la població de Menorca. Anàlisi demogràfica de finals del segle XX. Maó: OBSAM-IME.

MATRÍCULA PER MUNICIPIS[2]

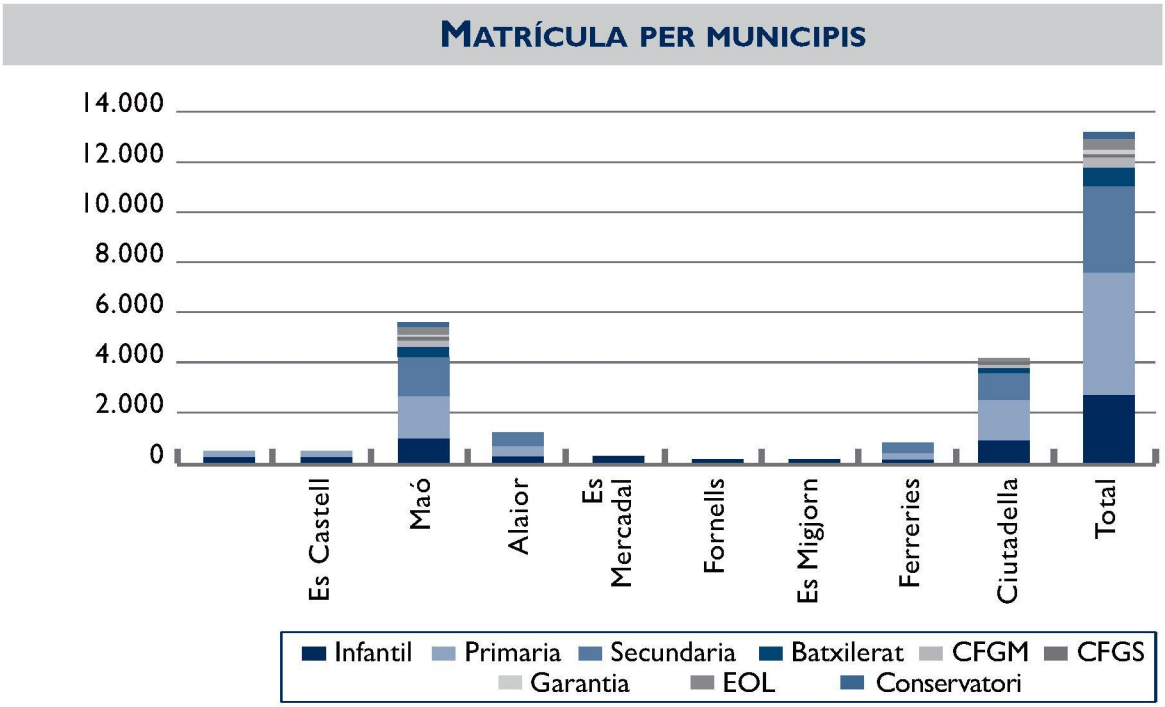

MATRÍCULA PER TITULARITAT[3]

Menorca manté una presència de l'escola pública molt notable en relació amb altres comunitats i regions de l'Estat. Creiem que l'aposta per l'escola pública des de les associacions de pares i mares, dels sindicats de l'ensenyament, del moviment de renovació i dels diferents ajuntaments de l'illa ha permès mantenir una línia creixent de qualitat a la xarxa pública, alhora que aquesta ha anat absorbint la creixent allau immigratòria, s'ha adaptat a l'acolliment dels fillets amb necessitats educatives especials i, fins i tot, ha absorbit les persones amb greus discapacitats en el marc legal de dues aules (ASCE) lligades a un centre de primària. Aquesta enorme pressió, en el context d'una comunitat petita, haguera pogut produir un transvasament d'alumnes de famílies acomodades i amb altes expectatives acadèmiques a l'escola concertada que no s'ha produït; la xarxa pública ha anat creixent per davall de les necessitats, però a un ritme suficient per adaptar-se a les noves realitats. En aquest trasbalsament, els instituts de secundària públics són els que més han cruixit i més dificultats han tingut per oferir una resposta adient a la diversitat de l'alumnat.

L'escola pública acull el 74,51% de l'alumnat en edat escolar, mentre que l'escola concertada acull el 25,49%.

[2] Gràfic d'elaboració pròpia a partir de les dades facilitades per la Delegació Territorial d'Educació a Menorca de la Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears actualitzades a 20 d'abril de 2004.

[3] Gràfic d'elaboració pròpia a partir de les dades facilitades per la Delegació Territorial d'Educació a Menorca de la Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears actualitzades a 20 d'abril de 2004.

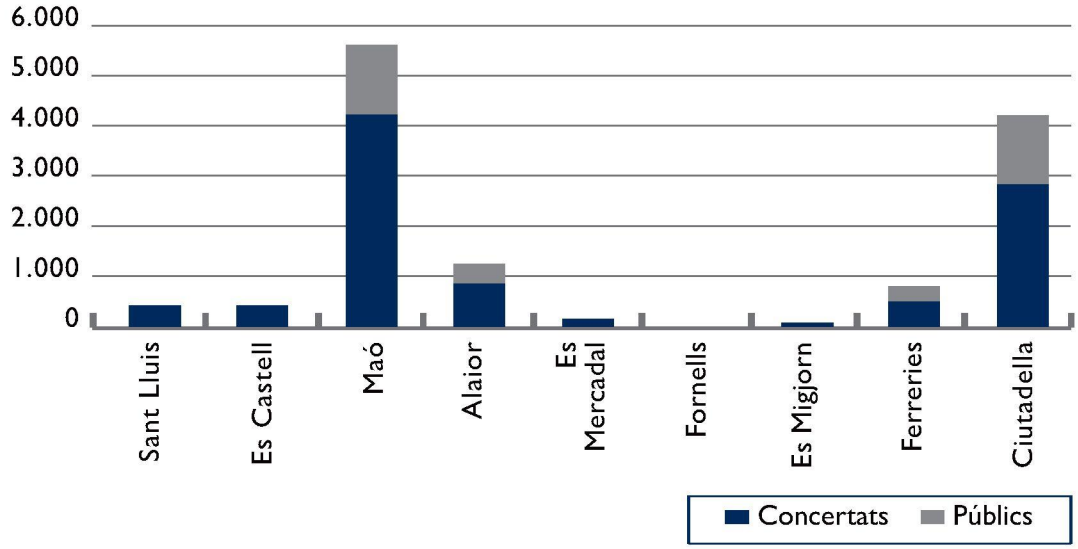

La presència més important de l'escola concertada religiosa es dóna a Ferreries i Ciutadella, amb un 37,7% i un 32,9% d'alumnes matriculats a l'escola concertada. La presència de la concertada és més alta a primària; l'escola concertada de Ferreries acull més alumnes que la pública de la mateixa localitat, i és l'únic municipi on es produeix aquest fet.

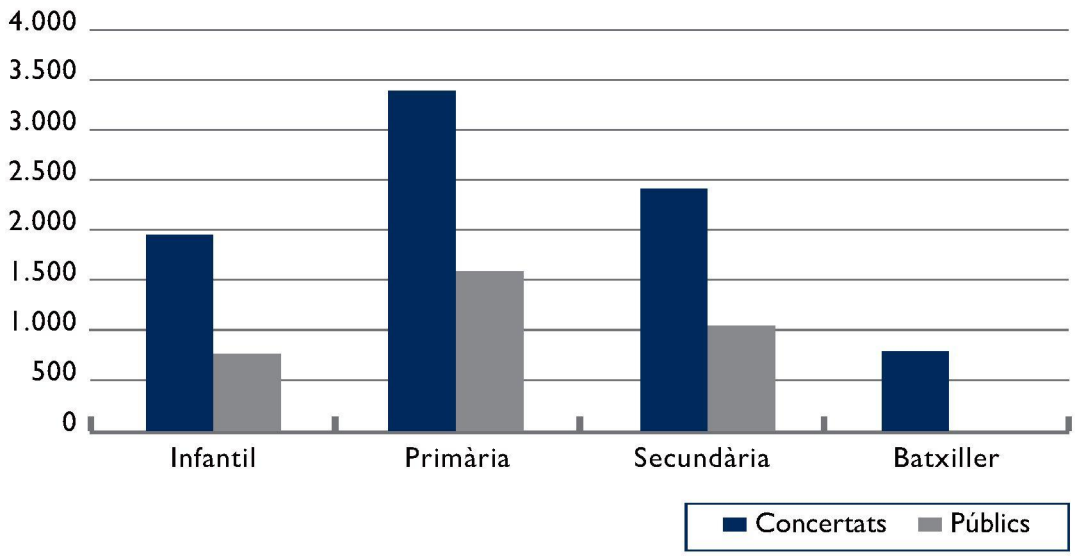

Per municipis tenim el repartiment següent:

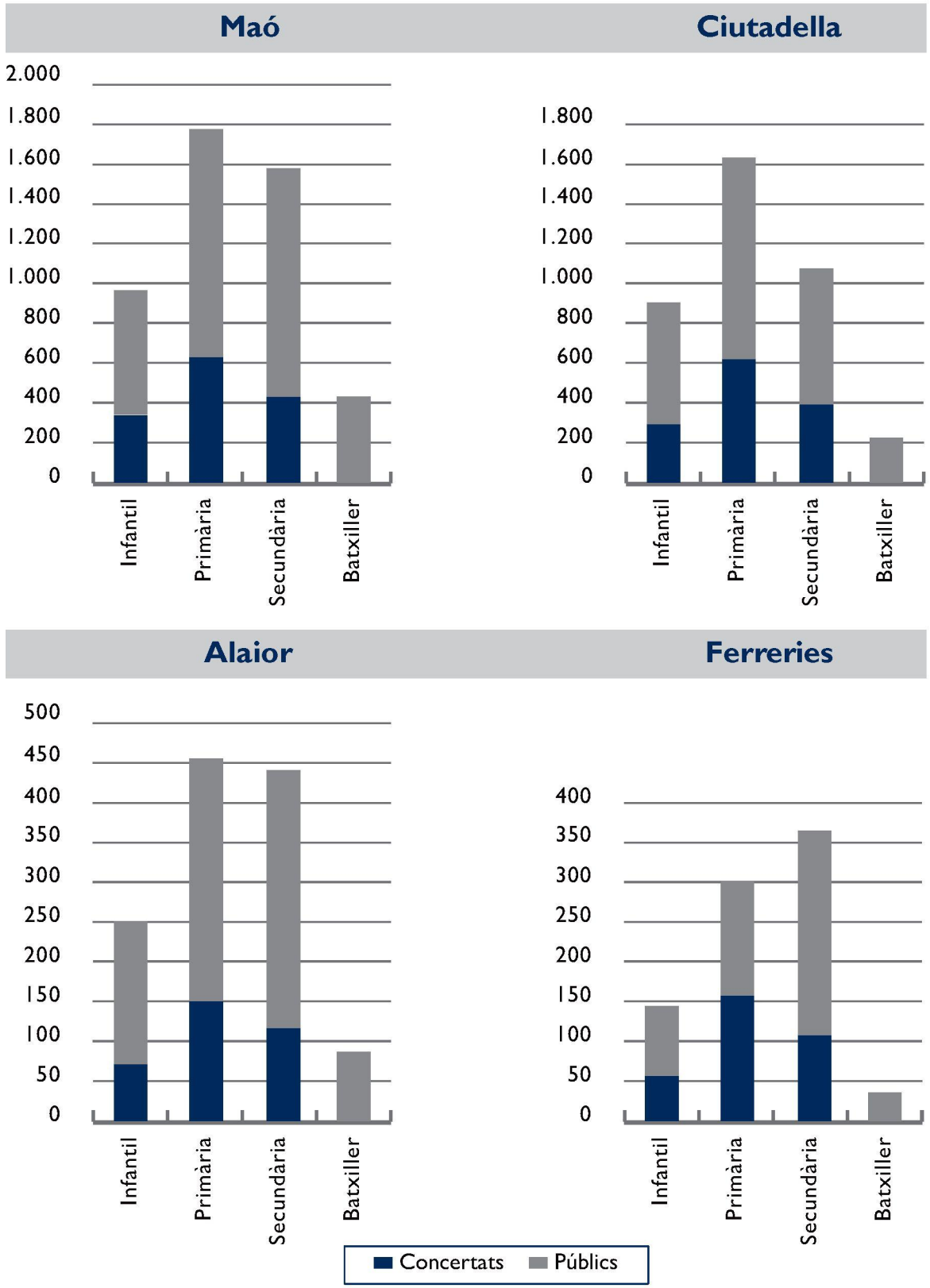

PROPORCIÓ ALUMNES, PROFESSORS I GRUPS ESCOLARS: ALUMNES PER AULA

Les escoles concertades suporten una pressió major que les escoles públiques, tot i que les diferències no són substancials. Les aules més massificades es troben a Ciutadella, tant a la pública com a la concertada. L'escola pública manté una ràtio d'uns vint-i-un alumnes per aula, tant a la primària com a la secundària, i la concertada arriba als vint-i-sis de mitjana. Les dues dades més extremes es donen curiosament a Alaior i a l'etapa secundària: el centre concertat manté una ràtio de gairebé trenta alumnes per aula i el centre públic uns disset, gràcies a un projecte que permet dissenyar més grups amb restes horaris.

RÀTIOS PER MUNICIPIS CENTRES PÚBLICS D'INFANTIL I PRIMÀRIA

	Alumnes	Grups	Ràtio
Maó	1.750	73	23,97
Ciutadella	1.592	63	25,26
Alaior	486	22	22,09
Ferreries	231	13	17,76
Es Castell	458	21	21,8
Sant Lluís	453	19	23,84
Es Mercadal	187	9	20,77
Es Migjorn	100	9	11,11
Fornells	55	3	18,33
TOTALS	**5.312**	**232**	**22,89**

RÀTIOS PER MUNICIPIS CENTRES CONCERTATS D'INFANTIL I PRIMÀRIA

	Alumnes	Grups	Ràtio
Maó	630	24	26,25
Ciutadella	632	24	26,33
Alaior	149	6	24,83
Ferreries	158	6	26,33
TOTALS	**1.569**	**60**	**26,15**

RÀTIOS EDUCACIÓ SECUNDÀRIA CENTRES PÚBLICS			
	Alumnes	Grups	Ràtio
Maó	1.156	51	22,66
Ciutadella	673	27	24,92
Alaior	323	18	17,94
Ferreries	254	14	18,14
TOTAL	**2.406**	**110**	**21,87**

RÀTIOS EDUCACIÓ SECUNDÀRIA CENTRES CONCERTATS			
	Alumnes	Grups	Ràtio
Maó	415	16	25,93
Ciutadella	406	16	25,37
Alaior	117	4	29,25
Ferreries	108	5	21,6
TOTAL	**1.046**	**41**	**25,51**

ALUMNAT IMMIGRANT PER MUNICIPIS I PER TITULARITAT

Els centres públics d'infantil, primària i secundària agrupen la major part del col·lectiu immigrant. El creixement de la immigració durant els darrers anys ha estat considerable i ha desbordat la previsió dels centres i la capacitat d'acollida de la mateixa societat; tot i així, creiem que l'escola ha sabut respondre mínimament al repte d'incorporar persones de totes les parts del món i de diverses maneres d'entendre la vida. Els programes d'acollida i els professors de suport han copsat bona part de la tasca inicial, sense necessitat d'enviar o derivar alumnes a programes externs als mateixos centres.

La immigració se centra, principalment, en els municipis d'Alaior i a Maó i rodalies (Sant Lluís i es Castell).

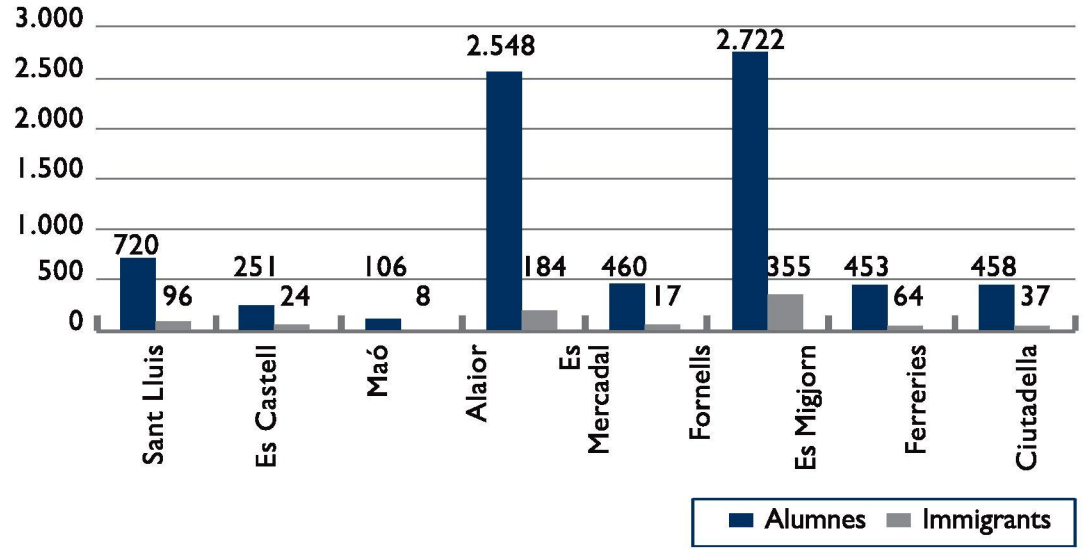
3.000
2.500
2.000
1.500
1.000
500
0
720
96
251
24
106
8
2.548
184
460
17
2.722
355
453
64
458
37
Sant Lluis
Es Castell
Maó
Alaior
Es Mercadal
Fornells
Es Migjorn
Ferreries
Ciutadella
Alumnes
Immigrants

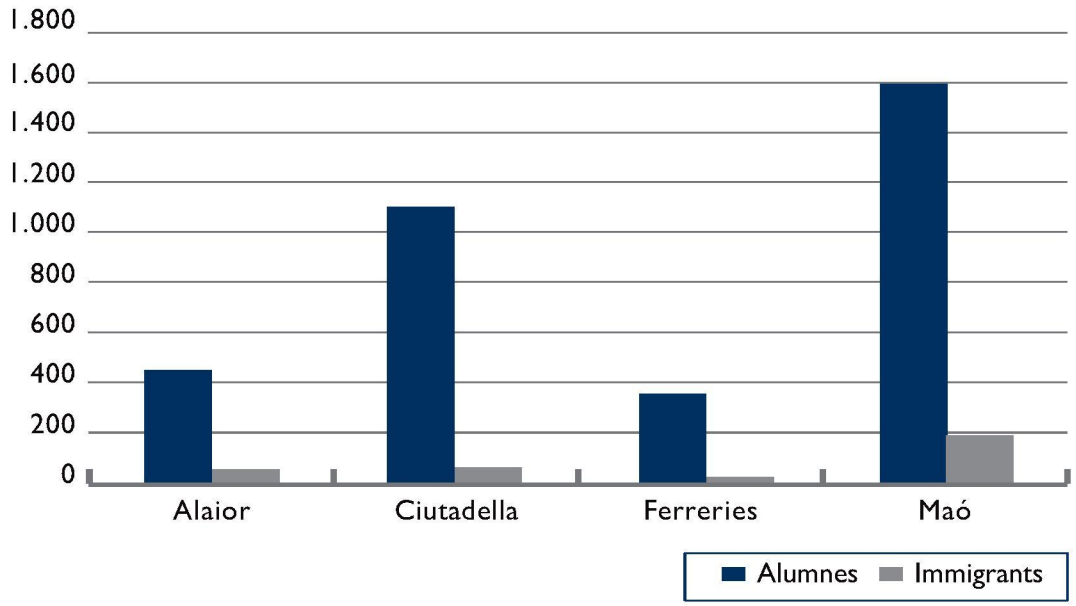
1.800
1.600
1.400
1.200
1.000
800
600
400
200
0
Alaior
Ciutadella
Ferreries
Maó
Alumnes
Immigrants

ALUMNAT IMMIGRANT PER MUNICIPIS I PER TITULARITAT		
ALUMNAT	**IMMIGRANT**	**NACIONALITATS**
Procedència	**Percentatge**	**Nombre**
Britànic	28,13%	27
Marroquí	27,08%	26
Alemany	13,54%	13
Equatorià	10,42%	10
Brasiler	3,13%	3
Italià	3,13%	3
Argentí	2,08%	2
Colombià	2,08%	2
Uruguaià	2,08%	2
Xinès	2,08%	2
Búlgar	1,04%	1
Costa Rica	1,04%	1
Filipí	1,04%	1
Holandès	1,04%	1
Bolivià	1,04%	1
Peruà	1,04%	1
TOTAL		**96**

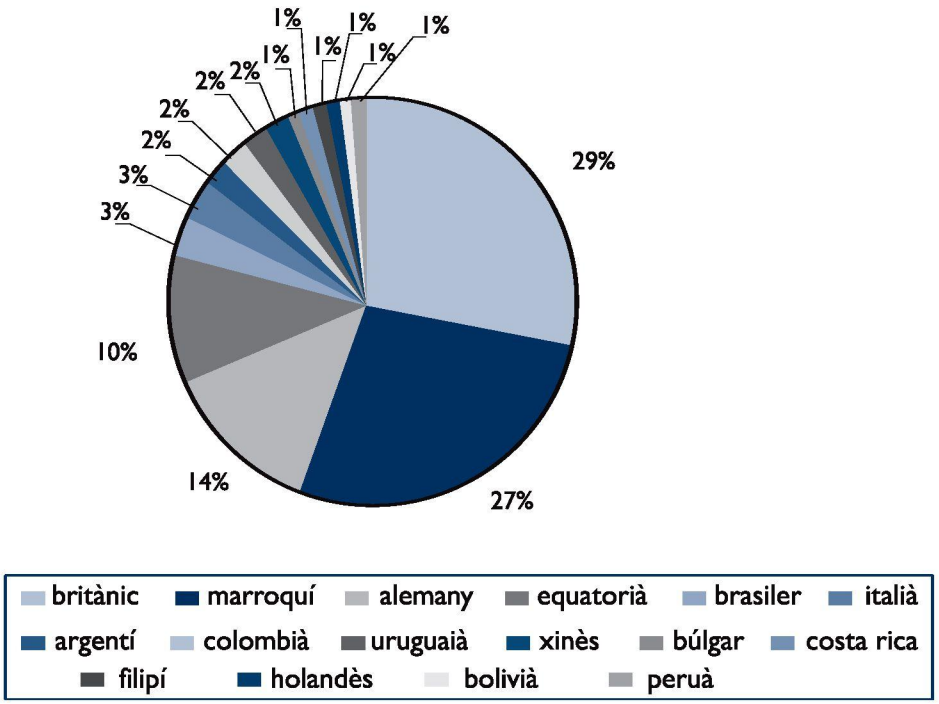

Immigrants per titularitat del centre

	INFANTIL I PRIMÀRIA		
	Pública	Concertada	TOTAL
	88	8	96
	91,66%	8,34%	100%

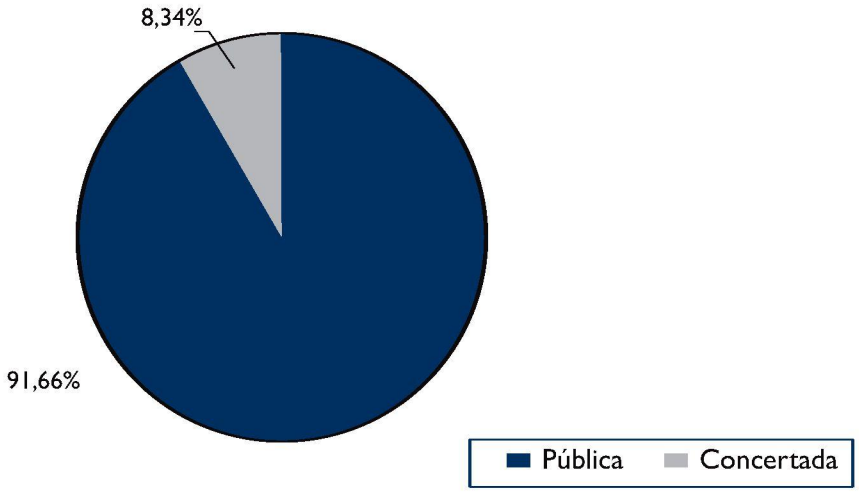

ALUMNAT AMB NECESSITATS EDUCATIVES ESPECIALS

La incorporació de l'alumnat amb necessitats educatives especials als centres ordinaris ha esdevingut una de les fites més importants assolides per les escoles menorquines, fins a l'extrem de tancar el centre d'educació especial existent a l'illa. Aquesta situació no vol amagar les enormes dificultats per atendre correctament les necessitats de cadascun d'aquests fillets i filletes; només volem destacar l'esforç realitzat per molts sectors socials que han exigit una millora de les condicions de vida d'aquestes persones.

NECESSITATS EDUCATIVES ESPECIALS PER LOCALITATS CURS 2003-04

	Públic	Concertat	TOTAL
Ciutadella	94	42	136
Maó	83	32	115
Alaior	24	10	34
Es Migjorn	1		1
Ferreries	13	7	20
Fornells	3		3
Es Mercadal	5		5
Sant Lluís	6		6
Es Castell	13		13
TOTAL	242	91	333

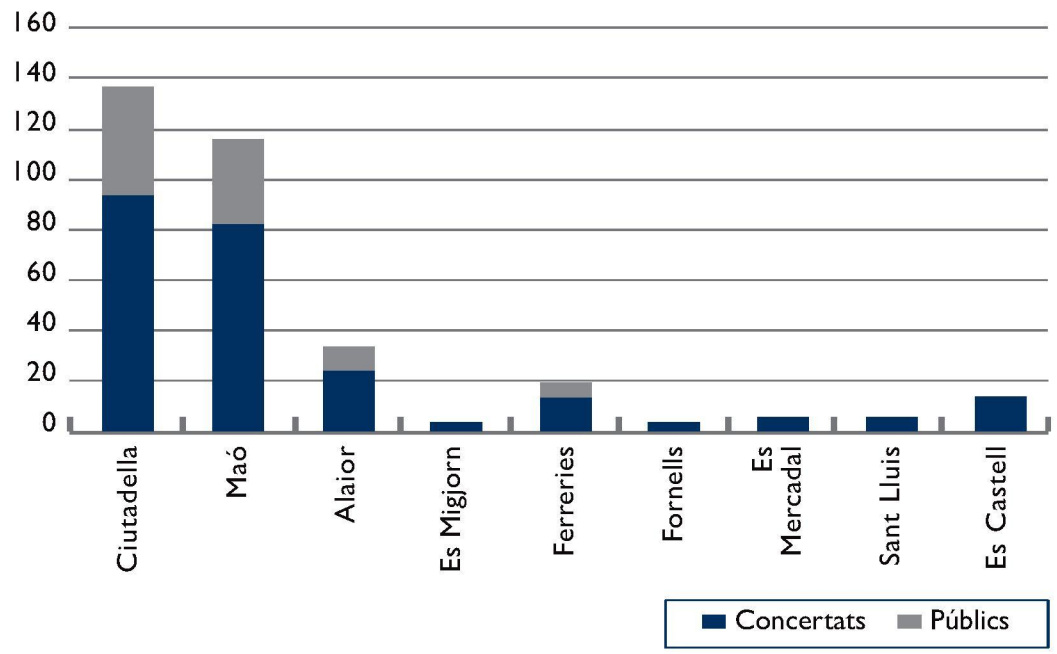

PROFESSORAT DE L'ILLA DE MENORCA

L'increment de professorat durant els darrers anys ha estat notable. Les plantilles s'han reforçat especialment per dotar els departaments d'orientació i els equips i professionals de suport a les necessitats educatives.

PROFESSORAT CENTRES MENORCA CURS 2003-04

	Educació infantil, primària i secundària
Centres públics	892
Centres persones adultes	63
Centres concertats	229
Centres de règim especial	50
TOTAL	1.234

EL PROCÉS D'INNOVACIÓ EDUCATIVA: UNA NOVA ESCOLA PER A UNA NOVA SOCIETAT

El final de la dictadura obrí un període complex i, alhora, apassionant en el qual es definí el model d'escola menorquina: la recuperació de la identitat lligada al procés de normalització de la llengua catalana i la lluita per la protecció del territori i per un desenvolupament sostenible. Un important col·lectiu de mestres d'infantil i de primària s'organitzaren entorn a un sindicat (STEM, Sindicat de Treballadors de l'Ensenyament de Menorca) per després donar lloc al Moviment de Renovació Pedagògica de Menorca (MRPM), que organitzà, de forma ininterrompuda, les escoles d'estiu des de 1978 fins ara, autèntics motors de canvi de l'escola menorquina. Aquest moviment és força significatiu a l'illa de Menorca, ja que els percentatges de participació a les activitats de les escoles d'estiu assoleix gairebé el 30% del total del professorat de l'illa (especialment d'infantil i de primària). Entre 1984 i 1995, les diferents escoles d'estiu sobrepassaren els 230 inscrits d'un total de professors entorn de 700 professionals.[4]

Les experiències debatudes en les diferents edicions de l'Escola d'Estiu i els seminaris de treball organitzats pel MRPM entorn als temes més importants foren els principals motors de canvi a les escoles menorquines. Identificarem, breument, les principals línies d'innovació iniciades:

- En un primer moment, s'intentà la recuperació de la identitat i la normalització de la llengua catalana com també la introducció de l'estudi del medi més proper. Els diferents grups de treball del MRPM elaboraren materials adients per a l'estudi de l'illa de Menorca i s'avançà notablement en la didàctica de la llengua catalana, relegada, fins aleshores, fora de les aules. La fita

[4] Vegeu ALZINA SEGUÍ, Pere (2002). *25 anys d'escola per a ensenyants, 25 d'escola d'estiu*. Ciutadella: MRPM, agost 2002. Aquest text és la conferència de cloenda de la 25è Escola d'Estiu de Menorca, celebrada a Alaior, amb la presència del conseller d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears, Damià Pons. Els materials que se citen s'inclouran en una propera publicació sobre la història de l'Escola d'Estiu de Menorca.

era construir un model d'Escola Menorquina. La introducció del treball de textos, les tècniques creatives i els recursos literaris que proporciona la cultura popular recuperada esdevenen la base d'una nova concepció en l'ensenyament i aprenentatge de les llengües.

- En segon lloc, s'introduí la innovació a l'educació infantil; els professionals d'aquesta etapa han esdevingut un dels principals pilars de l'escola d'estiu i de les experiències d'innovació. El treball sobre el cos, el moviment, la raó i les emocions entren a les escoles infantils de mans de la pràctica psicomotriu; la pràctica psicomotriu va permetre entendre, comprendre i millorar la intervenció educativa. Paral·lelament, sorgí l'organització de les aules per racons d'activitats, on es fomentava l'autonomia i l'organització del treball per part dels mateixos fillets.
- Progressivament s'inicià una creixent preocupació per a les didàctiques específiques de les diferents àrees: les matemàtiques, l'expressió plàstica, la didàctica de la música, la didàctica de les ciències socials, les ciències experimentals, la dramatització i l'expressió corporal, la didàctica de l'educació física, la pretecnologia i la tecnologia i l'ensenyament de les llengües estrangeres.
- El treball per projectes, l'enfocament constructivista de l'ensenyament i aprenentatge, la introducció dels conceptes de psicologia, neurologia i neurociència i la introducció de les noves tecnologies de la informació i la comunicació varen esdevenir una tercera línia d'innovació a les escoles menorquines.
- El moviment de renovació arribà a les escoles de persones adultes que aglutina un ampli espectre social (des de fa uns sis anys, les diferents escoles de persones adultes acullen una matrícula superior a quatre mil persones, el 6% del total de la població.
- Els temes relacionats amb la salut dels professionals de l'educació han estat abordats des dels inicis i esdevenen la sisena línia d'innovació identificada.
- La introducció de la reflexió i el debat filosòfic a partir de programes com el Filosofia 3-18 han marcat un salt qualitatiu en els processos d'innovació.
- Finalment, no podem deixar de banda una costant del moviment de renovació: la formació de tots els professionals en temes socials, econòmics, polítics i mediambientals adreçats a formar el criteri i a crear opinió.
- Aquest ampli moviment ha tingut ben poca incidència a la secundària. Sempre han estat molt pocs els professionals que treballen a la secundària que han participat en processos d'innovació.

LA INNOVACIÓ ACTUALMENT

L'escola pública menorquina ha assolit un prestigi que li ha permès consolidar-se; la incidència percentual de l'escola pública sobre l'escola concertada és força significativa. L'escola pública acull el 74,51% de l'alumnat matriculat, mentre que l'escola concertada representa el 25,43%;[5] no hi ha cap escola privada. Aquesta implantació no és fruit de la casualitat; la nostra hipòtesi de partida indica que sense l'ampli moviment de mestres i pares i mares per recuperar la identitat, normalitzar la llengua catalana i innovar les bases de l'ensenyament i aprenentatge l'escola pública menorquina no gaudiria de l'actual estat de salut. El percentatge a les Illes se situa entorn al 62,38% d'alumnat matriculat a la pública, el 34,16 a la concertada i el 3,56 a la privada.[6] La bona salut de l'escola públi-

[5] Percentatges elaborats a partir de la matrícula per municipis del curs 2003-04 de la Delegació Territorial d'Educació a Menorca de la Conselleria d'Educació i Cultura tancada a 21 d'abril de 2004.

[6] Percentatges elaborats a partir de l'Estadística de l'Ensenyament a les Illes Balears per al curs 2002-03 publicat per la Direcció General de Planificació i Centres de la Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears. Palma. Pàg. 2.

ca i de part de l'escola concertada rau en els processos d'innovació portats a terme durant els darrers vint-i-cinc anys i en la cohesió d'un important nucli de pares i mares compromesos que van dipositar una bona quantitat d'esforç per aconseguir un sistema educatiu de qualitat (tant pel que fa als recursos com a la innovació educativa). És important destacar les principals línies de recerca i d'innovació iniciades a l'illa de la mà del MRPM i del CEP, autèntics motors del canvi:

- D'una banda, els plantejaments constructivistes de l'escriptura i la lectura, el treball per racons i els projectes de treball a l'educació infantil i al primer cicle de primària es van generalitzar a molts centres de l'illa i a partir dels quals van sorgir grups de treball i publicacions.[7]
- D'una altra banda, la concepció constructivista en l'ensenyament i l'aprenentatge de les matemàtiques ha generat múltiples grups de treball i moltes experiències d'innovació a molts centres de l'illa.[8]
- A secundària destaquen les propostes realitzades per millorar l'atenció a totes les necessitats dels alumnes en el marc de seminaris i grups d'atenció a la diversitat o a partir de projectes d'intervenció educativa (PIE).[9]
- En darrer lloc cal destacar la introducció de les noves tecnologies de la comunicació i de la informació que s'han anat introduint a les escoles i instituts.

EL DEBAT SOBRE EDUCACIÓ A LA PREMSA INSULAR

Potser un indicador d'aquest tipus difícilment seria avaluable en comunitats més grans i en territoris oberts no marcats tan directament per la insularitat i per l'existència d'una premsa generalista molt minsa, que es redueix a una publicació permanent (el diari Menorca) i alguns d'aparició més irregular (com ara l'edició menorquina del diari Ultima Hora de Mallorca). Destaquem aquest fet ja que va ser motiu d'una publicació per part de la Conselleria d'Educació del Govern de les Illes Balears; l'estudi introductori de la publicació assenyala:

«La decisió política de publicar aquest llibre respon, al meu entendre, al fet de constatar la preocupació social cada vegada més creixent sobre l'educació, per un costat, i, per l'altre, al procés també creixent de coresponsabilitzar tots els agents socials en l'educació. Les tasques de gestió política i administrativa de l'educació de les Illes són un capítol importantíssim de les competències pròpies.»[10]

---

[7] Vegeu ALZINA, Pere [et al.] (1997). *Treballar amb textos a l'educació infantil.* Palma: Conselleria d'Educació, Cultura i Esports del Govern de les Illes Balears, Esment, Centre Especial de Treball AMADIP.

[8] Vegeu l'entrevista i el reportatge publicats a *Quaderns d'Educació*, desembre 2002, pàgines 6 i 7 editat pel Gabinet de Relacions Informatives de la Conselleria d'Educació i Cultura de les Illes Balears. A l'entrevista, el professor Carles Gallego explica la situació del procés d'innovació a l'illa i es parla de la III Trobada de Seminaris de Matemàtiques de Menorca. També es pot consultar una excel·lent publicació que recull part de les experiències portades a terme a l'illa; ens referim a GALLEGO LÁZARO, Carles [et al.] (2000). *Repensar l'aprenentatge de les matemàtiques. Ensenyar a compartir la visió del món.* Palma: Conselleria d'Educació i Cultura de les Illes Balears, Esment, centre especial de treball d'AMADIP.

[9] En aquest camp poden destacar ALZINA, Pere (2000). *Treballar amb la diversitat. Nous enfocaments curriculars i metodològics.* Palma: Ajuntament d'Alaior, Institut Menorquí d'Estudis i Universitat de les Illes Balears.

[10] MOVIMENT DE RENOVACIÓ PEDAGÒGICA DE MENORCA (2002): *El prisma educatiu. Un debat a la premsa de Menorca. 1999-2001*. Palma: Servei d'Ordenació de la Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears. Pàg. 3.

La preocupació per l'educació és una costant als debats de la premsa insular; una costant que, als darrers temps, deriva cap a una progressiva responsabilització de tota la societat en les qüestions educatives; el missatge és clar: les institucions públiques i privades, el sistema educatiu, les famílies, els professionals necessitem planificar conjuntament les grans línies educatives i responsabilitzar-nos progressivament de l'educació dels fillets i filletes; l'escola no pot tota sola, necessita el concurs i la coordinació de tots.

ALGUNS INDICADORS DIFERENCIALS

Darrerament s'han publicat diversos estudis que demostren les diferències entre illes i les característiques específiques de cadascuna. Destaquem, entre altres:

- La mitjana d'utilització del català és més alta a Menorca que a la resta d'illes, amb un 71,8%; a Mallorca és del 58,5% i a les Pitiüses del 40,1%. L'àmbit d'ús freqüent del català més freqüent a les Illes Balears és l'àmbit escolar. L'illa de Menorca supera àmpliament la resta de les Illes en l'ús del català en tots els àmbits i destaca en particular la diferència en l'ús social del català. La satisfacció de les famílies que utilitzen el català a l'escola és del 85% a Menorca (la més alta) i per tipus de centres del 69,7% als centres concertats (el més baix). Aquesta alta satisfacció està lligada amb l'ampli procés de normalització iniciat els anys setanta.[11]
- El principi educatiu amb el qual s'identifiquen els pares en tot el territori de la comunitat és que la família educa i l'escola instrueix. Menorca és on aquesta opció de responsabilitat compartida està més estesa.
- Menorca es configura com una societat amb un perfil més integrador i cooperatiu que Mallorca i les Pitiüses.[12]
- La societat més participativa en el consell escolar com a òrgan de govern escolar és la menorquina, que a la vegada és la que aprecia més la seva tasca.
- Els pares més interessats que hi hagi un prolongament de l'educació obligatòria són els pares de Menorca, que a més estan concretament interessats que aquest allargament es doni des dels tres anys.
- La mesura educativa més popular per als pares de les Illes Balears és donar prioritat a l'esforç dels fills, i les mesures educatives que tenen més oposició són separar els alumnes per capacitats i tornar a la fórmula d'exàmens i revàlides.[13]
- La participació i la col·laboració de les famílies a través de les AMPA i del Consell Escolar presenta uns indicadors força baixos a les Illes Balears (un 18% afirma que participa a les AMPA i només un 12,9 participa en les eleccions al consells escolars. A Menorca els percentatges varien a l'alça: 22,4% a les AMPA i 31,7 en l'elecció al Consell Escolar.[14]

---

[11] Conclusions de l'estudi d'APARICI, Elvira [et al.] (2003). *La família en el procés educatiu a les Illes Balears. El paper educador de la família: responsabilitat, participació valors.* Palma: Lleonard Muntaner. Pàgines 94-95.

[12] Conclusions de l'estudi d'APARICI, Elvira [et al.] (2003). *La família en el procés educatiu a les Illes Balears. El paper educador de la família: responsabilitat, participació valors.* Palma: Lleonard Muntaner. Pàgines 118-119.

[13] Conclusions de l'estudi d'APARICI, Elvira [et al.] (2003): *La família en el procés educatiu a les Illes Balears. El paper educador de la família: responsabilitat, participació valors.* Palma: Lleonard Muntaner. Pàgines 147-149.

[14] Dades publicades als QUADERNS GADESO, *Anàlisi de la realitat socioeconòmica de les Illes Balears*. Número 27, octubre 2003. Pàgines 1 i 2. Palma: Fundació GADESO.

- Una altra línia de recerca ha destacat les relacions entre el capital productiu i el capital educatiu. Les Illes Balears presenten uns indicadors molt preocupants en relació amb l'estabilitat dels llocs de feina i la poca influència de la formació. Concretament, les Illes presenten les taxes d'escolarització postobligatòria més baixes de tota la Unió Europea: només el 14,2% de la població entre divuit i vint-i-dos anys segueix estudis; alhora, les Illes també presenten els percentatges més alts d'estudiants amb retard segons el curs i l'edat cronològica: un 45,2% dels alumnes no romanen al curs que els tocaria per edat. L'illa de Menorca, també en aquest cas, presenta uns indicadors més positius, tot i que ni de prop satisfactoris.[15]

Aquests indicadors diferencials ens ajuden a millorar la comprensió de les particularitats de cada illa i a identificar els punts febles i les línies de futur.

RESULTATS DEL SISTEMA EDUCATIU DE L'ILLA DE MENORCA A PARTIR DE LES DADES D'AVALUACIÓ I PROMOCIÓ DE L'EDUCACIÓ SECUNDÀRIA OBLIGATÒRIA

Les Illes Balears presenten unes elevades taxes d'alumnes que no assoleixen els objectius de l'educació secundària i que no obtenen el títol: un 38,6% segons dades del Ministeri d'Educació i Cultura no obtenen el títol, mentre que la mitjana de l'Estat és del 23,6%. Només Ceuta i Melilla presenten taxes més baixes (43,3 i 53,7 respectivament).[16]

Menorca també presenta uns indicadors més favorables, tot i que els índexs de repetidors i d'abandonaments són molt preocupants. Analitzem les dades dels centres públics de secundària a partir de les dades recollides en els Documents d'Organització de Centres del curs 2003-2004:

	Alumnat quart d'ESO	Alumnes titulats	Alumnes sense títol
	468	320 (68,37%)	148 (31,63%)

Si bé el percentatge[17] està per davall del de la comunitat autònoma, no deixa de ser preocupant que un terç de l'alumnat no aconsegueixi el títol en educació secundària obligatòria, dada que posa en qüestió les dades més favorables comentades anteriorment.

Els percentatges de promoció i titulació genèrics a l'educació secundaria obligatòria presenten taxes més baixes, com indica el quadre següent:

[15] Dades publicades als QUADERNS GADESO, *Anàlisi de la realitat socioeconòmica de les illes Balears*. Número 27, març 2004. Pàgines 1 i 2. Palma: Fundació GADESO.

[16] MECD 2002. *Las cifras de la educación en España. Estadísticas e indicadores*. Madrid: MECD.

[17] Elaboració pròpia a partir dels Documents d'Organització de Centres del curs 2003-2004 dels instituts públics de secundària de l'illa.

	Total matrícula aprovades	Totes les àrees	Total promoció	Més de tres suspeses	Repeticions àrees	Altres situacions
	1.769	664	1.276	156	392	101
			72,13%		22,15%	5,70%

Les dades de batxiller presenten un major percentatge d'avaluacions negatives i també un nombre baix de matriculats:[18]

	Total matrícula	Avaluacions positives	Avaluacions negatives
	734	449 (60,43%)	292 (39,30%)

CONCLUSIONS

El sistema educatiu de l'illa de Menorca s'ha consolidat durant les darreres dècades i ha avançat en tres línies fonamentals:

- La consolidació, dotació i renovació de l'escola pública amb la participació molt activa d'un col·lectiu important de mestres i de famílies preocupades per l'educació.
- Els processos d'innovació portats a terme a l'escola pública i que també han afectat a l'escola concertada. La innovació ha esdevingut una resposta adient al creixement de la diversitat de les aules i ha permès absorbir, sense grans crisis, la creixent demanda d'escolarització.
- El procés d'innovació ha esdevingut vital a l'etapa d'educació infantil; s'ha consolidat a primària, especialment en alguns centres, i ha quedat estancada a l'educació secundària obligatòria, on, en aquest moment, es concentren molts dels problemes. L'escola concertada ha mantingut un percentatge de matrícula notable, tot i que no ha augmentat la seva oferta.

En aquest moment un conjunt important d'interrogants plana sobre el sistema educatiu; de la manera com es resolguin aquests problemes en dependrà la vigència d'un sistema públic capaç de respondre als reptes de futur.

Si bé és cert que s'ha consolidat plenament l'escolarització obligatòria fins als setze anys, també ho és que la proporció d'estudiants de batxiller i de cicles formatius és força preocupant. La tendència a la baixa dels estudis postobligatoris és contínua; l'accés fàcil al món laboral marcat per l'estacionalitat i la precarietat condicionarà, sens dubte, el futur.

[18] Elaboració pròpia a partir dels Documents d'Organització de Centres del curs 2003-2004 dels instituts públics de secundària de l'illa.

Si bé la influència d'un mercat de treball atractiu influeix sobre els joves, creiem que els instituts de secundària de l'illa no han respost de forma adient als reptes que s'han plantejat a les aules; la creixent diversitat i l'afebliment de qüestions de caire disciplinari han generat cert desconcert entre el professorat que pot haver afectat l'alumnat i les seves expectatives acadèmiques. La manca de processos profunds d'innovació a la secundària han produït un desfasament, ja evident, entre les necessitats i les expectatives dels joves i tot allò que se'ls brinda des d'una perspectiva purament acadèmica, allunyada massa vegades de la realitat i del món dels joves. De totes maneres, també és cert que, en general, la resposta a la creixent complexitat a la secundària obligatòria s'està resolent amb molt diverses mesures que van des dels agrupaments heterogenis a les aules externes o als tallers preprofessionals allunyats del món acadèmic. Per tant, un dels reptes per al futur més immediat és la secundària obligatòria i els estudis posteriors. Amb les taxes de fracàs escolar i els índexs d'estudis postobligatoris actuals, el futur se'ns presenta preocupant i hipotecat a un mercat de treball precari i estacional dominat pel sector turístic, que no demana ni exigeix formació gairebé de cap tipus.

Fins al moment, la lliçó de la història ens indica que la coordinació d'esforços entre administracions, famílies i centres educatius lligada a un procés continu d'innovació educativa ha esdevingut l'eix sobre el qual l'escola pública menorquina s'ha consolidat molt per damunt de l'oferta de l'escola concertada. Creiem fermament que les línies de futur també han de seguir camins semblants.

Globalment, també és necessària una progressiva redistribució de l'alumnat entre centres públics i centres concertats, ja que els primers acullen gairebé la totalitat de l'alumnat immigrant i dels alumnes amb necessitats educatives especials.

La formació dels ensenyants, especialment els de secundària, necessita un canvi profund i radical que no es pot assumir només des les administracions municipals i insulars. La reforma de la formació inicial i permanent del professorat necessita canvis profunds a nivell d'Estat; només una adequada, continuada i obligatòria formació inicial i permanent donarà resposta a la creixent complexitat i diversitat de les aules. Paral·lelament, es necessita un canvi progressiu del currículum capaç d'analitzar els problemes del món actual des de perspectives interdisciplinàries i capaç de generar interès vers l'aprenentatge. Ambdues qüestions pertanyen a un nivell macroestructural, difícil d'assolir sense la participació dels poders dels Estats i dels sistemes de govern mundial.

L'educació és cosa de tots; creure's i posar en pràctica aquesta idea és una de les darreres línies d'aprofundiment en un futur. L'escola aïllada assolirà poques fites; la col·laboració decidida de les famílies, dels poders públics i dels professors compromesos d'una banda i dels sectors productius i industrials per l'altra seran factors de progrés per a un futur millor.

BIBLIOGRAFIA

APARICI, E. [et al.] (2003). *La família en el procés educatiu a les Illes Balears. El paper educador de la família: responsabilitat, participació i valors*. Palma: Lleonard Muntaner.

CECS, FUNDACIÓN ENCUENTRO (2002). *Informe España 2002: una interpretación de su realidad social.* Madrid: CECS.

INCE (2002). *Sistema estatal de indicadores de la educación. Síntesis 2002*. Madrid: Ministeri d'Educació, Cultura i Esports.

MEC (2003). *Estadística de las enseñanzas no universitarias. Series e indicadores 1993-94 a 2002-03. Enseñanzas de régimen general.* Madrid: Ministeri d'Educació, Cultura i Esports.

• (2004). *Datos y cifras. Curso escolar 2003-2004.* Madrid: Ministeri d'Educació, Cultura i Esports.

MESQUIDA, B. [et al] (2004). *La immigració, països emissors i les Illes Balears*. Palma: Cort.

OCDE (2003). *Resumen panorama educativo: indicadores de la OCDE. Edición 2003*; a <www.oecd.org/edu/eag2003>.